

ONA TILI O'QITISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI

Shokirova Muhayyo Ismoiljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Muhayyoshokirova0921@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada ona tili ta'limining zamonaviy yondashuvlari, kompetensiyaviy yondashuv, axborot texnologiyalarining o'rni va interfaol metodlar asosida o'qitishning istiqbollari tahlil qilinadi. Unda o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan innovatsion metodlar, milliy qadriyatlarga asoslangan ta'lim mazmunini shakllantirish masalalari yoritiladi. Ona tili darslarini raqamli muhitga integratsiya qilish, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish bugungi kun talablaridan biri sifatida tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ona tili, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion ta'lim, interfaol metodlar, raqamli ta'lim, lingvopedagogika.

Ona tili — xalq ma'naviyatining, milliy tafakkur va madaniyatning poydevori sanaladi. Mustaqil O'zbekiston sharoitida ona tilini o'qitish jarayoni davlat siyosati darajasida e'tibor markazida turibdi. “Ta'lim to'g'risida”gi Qonun, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, shuningdek, “Yangi O'zbekiston — yangi ta'lim” tamoyili asosida maktab va oliy ta'lim tizimida ona tilini o'qitishning mazmuni tubdan yangilanmoqda.

Bugungi kunda o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, mustaqil fikrlash va nutq madaniyatini shakllantirish, tilni amaliy muloqot vositasi sifatida o'rgatish dolzarb masalaga aylangan. Shu boisdan, ona tili ta'limining istiqbolli yo'nalishlarini aniqlash — pedagogik jarayon samaradorligini oshirishning muhim shartidir.

1. Kompetensiyaviy yondashuv — ona tili ta'limining zamonaviy asosiy yo'nalishi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi o'rin egallamoqda. Bu yondashuv o'quvchilarning nafaqat grammatik bilimlarini, balki kommunikativ, ijtimoiy, axloqiy, madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishni ko'zda tutadi.

Ona tili o'qitishda quyidagi kompetensiyalar muhim ahamiyatga ega:

Til kompetensiyasi – o'quvchining fonetika, leksika, grammatika haqidagi bilimni amaliy qo'llay olishi;

Nutq kompetensiyasi – og'zaki va yozma muloqotda o'z fikrini aniq ifoda etish qobiliyati;

Madaniy kompetensiya – milliy qadriyatlar, urf-odatlar, nutq madaniyatiga hurmat;

Axborot-kommunikativ kompetensiya – raqamli manbalar bilan ishlash, axborotni tanqidiy tahlil qilish.

Mazkur kompetensiyalarni shakllantirishda faol o‘quvchi pozitsiyasini ta’minlash, o‘qituvchi esa yo‘naltiruvchi va maslahatchi sifatida ishtirok etadi. Shu tarzda ta’lim jarayoni passiv o‘qitishdan faol o‘zlashtirish bosqichiga o‘tadi.

2. Ona tili darslarida innovatsion va interfaol metodlarning o‘rni.

Rivojlangan ta’lim tizimlarida o‘qitishning samaradorligi interfaol metodlarga tayanadi. Ona tili darslarida “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Sinkveyn”, “Insert”, “Baliq skeleti”, “Debat”, “Muammoli ta’lim” kabi metodlardan foydalanish o‘quvchilarning fikrlash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Misol uchun, “Sinkveyn” metodi orqali o‘quvchi so‘z turkumlari, sinonimiya va antonimiya, so‘z ma’nolarini mustaqil tahlil qiladi; “Debat” usuli esa muloqot madaniyatini, dalil bilan fikr bildirish qobiliyatini oshiradi.

Ona tili ta’limida interfaol metodlar ichida “Aqliy hujum”, “Klaster” va “Insert” metodlari o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini, tahliliy yondashuvini va nutq faolligini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

“Aqliy hujum” metodi — o‘quvchilarning erkin fikr bildirish, muammoni birgalikda hal qilish, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, “So‘z boyligini oshirish yo‘llari” mavzusida o‘qituvchi savol beradi, o‘quvchilar esa turli javoblar taklif etadi. Har bir fikr baholanmaydi, balki jamlanadi, tahlil qilinadi va eng maqbul variant tanlanadi. Bu metod o‘quvchining til imkoniyatlarini erkin qo‘llash, nutqiy ijodkorlikni rivojlantirish uchun muhim.

“Klaster” metodi — o‘quvchilarning so‘z va tushunchalar o‘rtasidagi mantiqiy aloqalarni anglashiga yordam beradi. Masalan, “Gap bo‘laklari” yoki “Ma’nodosh so‘zlar” mavzusida markaziy tushuncha yoziladi, undan tarmoqlanib bog‘liq so‘z va iboralar yoziladi. Bu usul o‘quvchining tizimli fikrlash, leksik va grammatik birliklarni o‘zaro bog‘lash ko‘nikmasini shakllantiradi.

“Insert” metodi (“Belgilash orqali o‘qish”) esa o‘quvchilarning matn bilan faol ishlash malakasini rivojlantiradi. O‘quvchi matnni o‘qish jarayonida belgilar qo‘yadi:

“✓” — bu ma’lumotni bilaman,

“+” — yangi ma’lumot,

“–” — bu ma’lumotga qo‘shilmayman,

“?” — tushunarsiz joy, savol tug‘ildi.

“Baliq skeleti” metodi — o‘quvchilarda muammoli vaziyatni tahlil qilish, sabab va oqibatlarni aniqlash, xulosaga kelish ko‘nikmalarini shakllantiruvchi interfaol metodlardan biridir. Bu metod professor Kaoru Ishikava tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, baliq skeletiga

o'xshash grafik shaklda tasvirlanadi: markazda muammo yoziladi, "suyaklar" esa ushbu muammoga olib keluvchi sabablar sifatida ko'rsatiladi.

Ona tili ta'limida bu metod quyidagicha qo'llaniladi: O'qituvchi markazga bir muammoni yozadi, masalan: "O'quvchilarning so'z boyligi yetarli emas". So'ng o'quvchilar sabablarni tarmoqlab yozadilar: kitob o'qimaslik, so'z yodlash mashqlarining kamligi, nutqiy faollikning pastligi, o'yinli topshiriqlarning yetishmasligi va hokazo. Har bir sabab bo'yicha yechimlar muhokama qilinadi, shunda o'quvchilar muammoni analitik tahlil qilish va ijodiy fikrlash malakasini egallaydi. Bu metod orqali o'quvchilar o'qilgan matnni tanqidiy tahlil qiladi, yangi so'zlarni, grammatik birliklarni faol o'zlashtiradi va mantiqiy xotirani mustahkamlaydi.

Shunday qilib, interfaol metodlardan foydalanish ona tili darslarini ijodiy muhitga aylantirib, o'quvchilarning tilni chuqur o'zlashtirishi va muloqot kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Innovatsion metodlar orasida AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)dan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Elektron ta'lim resurslari, onlayn lug'atlar, interaktiv platformalar (Quizizz, Kahoot, LearningApps) o'quvchini mustaqil o'rganishga yo'naltiradi. Shuningdek, multimedia vositalari orqali matn tahlili, audio va video materiallardan foydalanish o'quvchining eshitish, ko'rish va idrok qilish kompetensiyalarini kompleks shakllantiradi.

3. Raqamli muhitda ona tili ta'limini rivojlantirish istiqbollari.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish — zamon talabi. Ona tili darslari uchun maxsus mobil ilovalar, elektron darsliklar, masofaviy ta'lim platformalari yaratilmoqda.

Raqamli ta'limning afzalliklari quyidagilardan iborat:

- o'quvchi istalgan joyda va vaqtda bilim olish imkoniga ega;
- individual o'qitish sharoiti yaratiladi;
- interaktiv topshiriqlar orqali o'zlashtirish samarasi oshadi;
- o'qituvchi o'quvchilarning natijalarini avtomatik tahlil qila oladi.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi platformalar yordamida o'quvchining til bilish darajasini avtomatik baholash, xatolarni tahlil qilish imkoniyati mavjud. Kelajakda ona tili ta'limining istiqbollari quyidagicha yo'nalishlarda rivojlanadi deyishimiz mumkin:

- Raqamli pedagogika asosida o'qituvchilarni tayyorlash;
- Milliy korpus asosida o'quv materiallarini yaratish;
- Lingvokulturologik yondashuv asosida milliylikni saqlagan holda o'qitish;
- Gamifikatsiya – o'yin elementlari orqali o'qitish;
- Sun'iy intellekt yordamida til tahlili va avtomatik baholash tizimlarini joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, ona tili ta’limining istiqbollari — zamon bilan hamnafas innovatsion, kompetensiyaviy, interfaol va raqamli yondashuvlarni uyg‘unlashtirishdadir. Har bir o‘qituvchi zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirib, darsni shunchaki bilim berish emas, balki fikrlash, muloqot qilish, milliy o‘zlikni anglash jarayoniga aylantirishi lozim.

Kelajak ta’limida ona tili darslari o‘quvchining shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga, milliy qadriyatlarni zamonaviy g‘oyalar bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qilishi zarur. Shu orqali yosh avlod nafaqat tilni biluvchi, balki uni qadrllovchi, ifoda madaniyatiga ega barkamol inson sifatida kamol topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. Qodirova F. “Ona tili o‘qitish metodikasi”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
4. G‘ulomova D., Jo‘rayev A. “Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar”. – Toshkent, 2021.
5. Hasanov B. “Raqamli ta’lim va kompetensiyaviy yondashuv”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. Abdullayeva M. “Ona tili ta’limida innovatsion yondashuvlar”. – “Til va adabiyot ta’limi” jurnali, №3, 2023.